

Millennium, a book must save the Third one. For this purpose, a number of national and international laws, regulations and guidance documents are developed and put into practice. So, the task of the implementation of the selection of individual publications, collections and collections of sources, bibliological analysis of their structure, content and other processes related to their research study faces the libraries.

Recent studies and publications. The question of rare book collections, the formation of rare and valuable books in the libraries of Ukraine are considered in the researches of D. Bahalii, W. Ivanytskiy, S. Maslova, B. Zdanevich, Ya. Isayevych, M. Shamrai, L. Dubrovinoyi, L. Muha, I. Tsiborovska-Rymarovych, H. Kovalchuk and others. Through their history, art, culture media the materials are studied and interpreted in the funds of the rare book collections. However, these issues continue to remain the focus of the scientists, leading libraries of Ukraine, including libraries and universities.

The purpose of this paper is to reveal the wealth of rare and valuable books of the Research Library in Rivne State Humanitarian University (RSUH). The aim of the study is to highlight the multifaceted research work with the Fund which has become closer to the users and has given the opportunities for the effective use of scientific and educational reserve in RSHU.

Key words: rare book collections, rare editions, valuable editions, scientific activity, passport system, RSHU scientific library.

Надійшла до редакції 21.11.2016 р.

УДК 002.2:008

КНИГОЗНАВЧА ШКОЛА КИЇВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ КУЛЬТУРИ І МИСТЕЦТВ: ТЕНДЕНЦІЇ ФОРМУВАННЯ І НОВІ ПЕРСПЕКТИВИ

Медведєва Валентина Миколаївна, кандидат педагогічних наук,
професор, Київський національний університет
культури і мистецтв, м. Київ
vkb405@ukr.net

Проаналізовано тенденції формування книгознавчої школи Київського національного університету культури і мистецтв в умовах складної політичної, ідеологічної, економічної, освітньої, культуротворчої ситуації. Акцентовано на утвердженні в науковій діяльності принципів постмодерної культури, поглиблення інтеграції наукової та освітньої діяльності, формування вітчизняного культурного, наукового простору на нових ціннісних орієнтирах національного спрямування, свободи доступу до інформації, ролі особистості книгознавця у наукових пошуках, переосмисленні цінностей, норм, етичних вимірів, соціальної, корпоративної відповідальності, нових вимірів комунікації у час викликів цивілізаційного розвитку.

Ключові слова: наука, наукові школи, книгознавча школа, особистість науковця-книгознавця.

Постановка проблеми. У другій половині ХХ ст. на європейському континенті був досить поширеним і модним екзистенціалістський термін «межова ситуація». Людське «я» неминуче мало постати пріоритетним у бутті повоєнної Європи. Екзистенційний, абсурдистський виміри людського буття стають провідними у філософських вченнях, теоріях, дослідженнях провідних культурологів, літературознавців, економістів, політологів та ін.

Аналіз останніх публікацій. У статті «Злам тисячоліть: фантом чи реальність?» І. Дзюба [2] аналізує ті чинники, що змушують людство переосмислити пройдений шлях, робити підсумки, аналізувати можливості, накреслювати перспективи, передбачати загрози тощо. Загальновідомо, що саме під час зламних вікових періодів посилюються теоретичні, мисленеві, філософські, зокрема й мемуарні дискурси як спроба осмислення критичних точок у долі людства і окремого індивідуума. Україна тривалий час виборсується з виміру «соціалістичного раю», долаючи складні «території ризику», що вже в умовах державної незалежності замість гармонійно устатковуватися, навпаки, часто загострюються, являючи значні кризові прогалини, насамперед у царині духовності, культурної аури.

Сьогодні, як ніколи, постала потреба осмислення ролі науки у формуванні та вдосконаленні сучасної цивілізації. На цьому все більше наголошує світова наукова спільнота під час міжнародних форумів. Особливо це стосується пострадянських країн, де посилюються негативні тенденції ставлення до науки з боку державних органів влади, загалом суспільних чинників.

Польський есеїст З. Краснодембський у збірці «На постмодерністських роздоріжжях культури» [6; 37] розглядає зміни в сучасній культурі, особливо акцентуючи увагу на найважливішому, на його погляд, трансформаційному факторі культури, історії з їх пришвидшеною ходюю, на стані хаосу, неспокою наприкінці минулого і початку нового століть. Розмірковуючи над формами й методами пізнання світу, він зазначає: «Важко дотримуватися думки, що науки радикально не змінюють світ.

Звичайно, науки радикально не змінюють структури зовнішнього світу, його причинних зв'язків, просторових чи часових структур, але *вони змінюють його культурний зміст*. Краснодембський З. На постмодерністських роздоріжжях культури / З. Краснодембський ; пер. із пол. Р. Харчук. – Київ : Основи, 2000.

Формування загальнолюдської культури позначено глобалізаційними процесами постіндустріального суспільства, неймовірною швидкістю інформаційного обміну. Це до повної міри загострило проблему усвідомлення національної неповторності, унікальної української барви в загальнолюдській палітрі культур.

Утвердження в науковій діяльності принципів постмодерної культури, поглиблення інтеграції наукового й освітнього просторів, демократизація всіх сфер життя, в т.ч. і в науковій діяльності, формування світового наукового простору на нових інформаційно комунікативних технологіях, – усе це потребує осмислення і науково-теоретичних напрацювань, книгознавчих зокрема [8].

Новітній етап розвитку українського книгознавства, нові дослідницькі тенденції розпочалися не лише з проголошенням нової Української держави, а ще у 80-ті роки, коли сталися радикальні зміни та народження нових якостей суспільного життя в гуманітарному просторі. Діячі культури, мистецтва, книговидавці, бібліотечні працівники, громадські діячі, руйнуючи стереотипи колоніальної дійсності, наслідки русифікації, цензури, розпочали діяльність у напрямі повернення до власної ідентичності. Утворення нових громадських інституцій, спілок, асоціацій посилило тенденцію не лише до формування громадянського суспільства і його впливу на книгознавчі інституції, на їх входження у світовий контекст, а й, що особливо важливо, на модифікацію загальнонаціональних структур, інституцій, відповідальних за книгу, бібліотеку, літературу, мистецтво, освіту.

Відбуваються активні процеси формування нових фундаментальних правових основ щодо книги і бібліотеки, відкритості та доступності інформації, доступу до культурних цінностей (зокрема і книжкових пам'яток, бібліотечних архівних документів, фондів), національних інформаційних ресурсів, нової політики міжнародного співробітництва; формується нова інфраструктура бібліотечно-інформаційних установ (утворення нових бібліотек загальнодержавного значення, надання статусу «національних», відкриття нових фахових часописів та ін.). Це, безумовно, пожвавило інтерес науковців до книги, бібліотеки та процесів, пов'язаних із ними; дало поштовх як до осмислення їх на нових концептуальних підходах, так і пошуку форм організації наукового життя, розширення комунікації.

Аналізуючи розвиток наукових напрацювань, досліджень книгознавців університету як в історичному, так і в соціокультурному аспектах, слід наголосити на ключовій ролі наукового співтовариства «Книгознавча школа Київського національного університету культури і мистецтв».

Тлумачення поняття (явища) «наукова школа, з одного боку, вже є достатньо усталеним у певному сенсі. Разом із тим, ця певна усталеність (до спрощеності) свідчить про те, що насправді формування наукових шкіл – процес складний, суперечливий, неоднозначний, часом і стихійний. Аналітична складність цієї проблеми полягає ще й у тому, що всі заявлені постаті, авторитети, представники (їх ієрархія цілком очевидна) існують не самостійно чи паралельно, а в процесі культурної комунікації (усної, писемної, друкованої, електронної, професійної). Найголовнішим у розгляді наукової школи є її присутність у національній культурі. Більшість представників книгознавчої школи – постаті, які втілюють традиційні цінності в українському суспільстві, в умовах індивідуальної свободи по-різному оцінюють ті чи інші персоналії, історичні події, культурні явища. Але у своїй сутності їхні праці про головне – роль книги і бібліотеки, їхня значущість у формуванні нації, виробленні життєвих орієнтирів щодо національної самосвідомості.

Виходячи з того, що школа є соціокультурним утворенням, а не лише науковим, їй притаманні і певні функції. Ці функції можна розглядати в різних аспектах: узагальнено чи детально, в історичному і сучасному контекстах; у зв'язку з різними складовими наукової, освітньої і культурної діяльності людини і суспільства; з погляду взаємозв'язку окремих складових діяльності наукової книгознавчої школи (спрямованість дослідницької програми, структура, загальнозначимі результати, наявність лідера/лідерів, послідовників, учнів тощо).

Тож, розглядаючи книгознавчу школу як соціокультурну систему (утворення), як неформальне об'єднання, слід зазначити, що сфера її наукових інтересів зафіксована в низці нормативних документів, зокрема в статуті університету, програмі «Наука», «Концепції розвитку Київського національного університету культури і мистецтв», «Положенні про кафедру книгознавства та бібліотекознавства», у ряді договорів про наукову та творчу співпрацю з іншими закладами.

Якщо поглянути неупереджено на результати діяльності книгознавчої школи КНУКіМ, то стане очевидним, що це не декларативні, а цілком реальні факти: концентрація сил (інтелектуальних, технологічних, організаційних, управлінських), теоретична усвідомленість і

культивування поля методологічних підходів, тематичного розмаїття, відгук на суспільні потреби, зокрема культурні та освітні.

Книгознавча школа університету, як складова українського наукового товариства (галузевого спрямування), соціокультурний інститут, культурне і соціальне явище, діє за певними принципами, нормами, має свої змістові особливості в дослідженні процесів розвитку книги і бібліотеки в суспільстві, свої форми комунікації. Як колектив учених університету, школа являє таке соціокультурне утворення, метою якого є створення та передача наукових знань (нових концепцій, теорій, проведення експериментів тощо), що в кінцевому результаті позначається на системі підготовки кадрів, у т.ч. наукових, практичному функціонуванні книг і бібліотеки в суспільному житті.

Її основи були закладені в другій пол. ХХ ст. Це достатній часовий відрізок, щоб осмислити її діяльність саме в контексті соціокультурному та в нових вимірах комунікації.

Потреба всебічного аналізу книгознавчої школи як багатогранного явища культури, освіти і науки зумовлена й такими чинниками як відсутність у фахових виданнях комплексних праць; потребою простежити витоки, характерні ознаки та основні історичні етапи її розвитку (а саме 2014-й, рік ювілейний – 50-ліття з часу заснування бібліотечного факультету та кафедр); виявити основні тенденції в контексті національних пріоритетів, роль традиції у формуванні школи.

Важливо наголосити, що проблема традиції, з'ясування витоків та початків українського книгознавства має, як ніколи, для української гуманітаристики принципове значення. Адже йдеться про стан розвитку культури, науки, освіти українського народу і їхню роль у загальноцивілізаційному поступі, потребу актуалізації національного досвіду, надбань і введення їх у науковий обіг.

Процес формування української книгознавчої традиції, формування книгознавчих дискурсів був надзвичайно складним і болісним; книгознавчі теорії, розробки, які сьогодні стали загальнонаціональним надбанням, на тривалий час залишалися призабутими або забороненими. Яскравим прикладом є діяльність Українського інституту книгознавства (УНІК) [3].

Зазирнувши в глиб історії, знайдемо достатньо наукових доказів про те, що феномен книгознавчого пізнання в Україні сягає сивої давнини і тісно пов'язаний з буттям українського народу, формуванням української державності. З писемних пам'яток часів Київської Русі, творів письменників, богословів, науковців тієї пори можемо черпати знання про значення книги, слова про їхню роль у житті людини. Також можемо без перебільшення сказати про книгознавчий феномен, що хоч і не виокремлений у науковий вимір, але невід'ємну складову загальнокультурної національної парадигми.

До 60-х рр. ХХ ст. у Києві – адміністративному і культурно-мистецькому центрі України – не було жодного вищого навчального закладу з підготовки фахівців, у т.ч. наукових, бібліотечної галузі. Підготовка фахівців за цим напрямом здійснювалася лише у Харкові, Москві, Ленінграді.

Реорганізація в 1964 р. Київської філії Харківського державного інституту культури в Київський державний інститут культури – вищий навчальний заклад столиці, що готує фахівців бібліотечної справи, була обумовлена потребою у кадрах вищої кваліфікації як для публічних, так і наукових бібліотек. Саме в той період в Україні формується система бібліотечного обслуговування населення. Визначна роль Києва як адміністративного і культурного центру позначилась і на формуванні власної книгознавчої школи, основні наукові сили якої були зосереджені згодом у таких бібліотекознавчих осередках: Національна бібліотека ім. В. Вернадського, НАН України, Національна парламентська бібліотека України, державна наукова установа «Книжкова палата України ім. І. Федорова», Національна наукова медична бібліотека України, Національна історична бібліотека та ін.

Книгознавча школа університету в контексті еволюційного поступу завжди живилася передусім традиціями харківської книгознавчої школи, науково-творчими досягненнями випускників ленінградського та московських ВНЗ книгознавчого спрямування. Їхній позитивний вплив і авторитет є багатограним до сьогодні [1, 7, 10, 11].

Становлення та розвиток книгознавчої школи університету були органічно пов'язані зі структурними змінами. У загальному вигляді вони мали такий характер на етапах її розвитку: змістовий поступ, еволюційні зміни, зумовлені обставинами ідеологічної кон'юнктури (до початку 90-х рр. ХХ ст.); формування демократичних структур книгознавчого спрямування (асоціацій, спілок, нових літературних, мистецьких, краєзнавчих осередків тощо); відхід від стереотипів радянської дійсності; орієнтація як на зближення кращих освітніх та наукових традицій, так і світові досягнення гуманітарної науки і освіти.

У перші роки розбудови Київського інституту культури чимало зусиль було покладено до розвитку бібліотечного факультету О. Сокальським, В. Чепелевим, Є. Чмихало, С. Петровим, В. Бабичем, В. Пілецьким, Л. Калібердою, Л. Амлінським, П. Коломійцем, Ю. Лазебником,

П. Гончаруком, З. Скоблецовою та ін., наукова й управлінська діяльність яких була спрямована на підвищення якісного рівня підготовки фахівців для системи бібліотек України.

Формуються творчі науково-педагогічні колективи за спрямуванням «Книгознавство, бібліотекознавство, бібліографознавство». Серед перших викладачів: П. Беляєва, О. Довгопола, Ж. Доля, О. Ісай, Н. Королевич, В. Лутовінова, Н. Мірошниченко, Л. Одинока, Н. Рева, З. Руда, М. Тимофеева, О. Третяк, В. Туров, В. Коломієць, Л. Амлінський, Г. Погребняк та ін.

Кафедру бібліотекознавства, історичні витоки якої сягають 1964 р., як структурного підрозділу Київської філії Харківського державного інституту культури, очолив у 1968 р. ректор новоствореного інституту культури професор О. Сокальський (Постанова Ради Міністрів СРСР за № 608 та Постанова Ради Міністрів УРСР за № 459).

У різні часи свого існування її очолювали відомі постаті у бібліотечній науці та педагогічній освітній практиці: В. Пілецький, Л. Каліберда, А. Чачко, Т. Ківшар, В. Загуменна, Л. Петрова, В. Медведєва, Т. Новальська, Н. Бачинська.

Потреба інституалізації книгознавчого дискурсу в університеті, особливо за кризових часів суспільного розвитку, розглядалася в процесі дискусій довкола змісту і якості підготовки фахівців, структурних перетворень, кадрових змін, пошуку компромісів, залучення до співпраці практиків, представників влади, громадськості.

Відкриття в 1970 р. (Наказ Міністерства вищої і середньої спеціалізованої освіти СРСР за № 295, від 4 травня) аспірантури зі спеціальності 735 – «Бібліографія та бібліотекознавство» дало можливість активізувати *підготовку висококваліфікованих науково-педагогічних працівників* з метою здійснення наукових досліджень із книгознавства, бібліотекознавства та бібліографознавства. Залучення кращих наукових сил до керівництва та наукового консультування, проведення дисертаційних досліджень. У 2012 р. її було трансформовано відповідно до паспорту спеціальності «Соціальні комунікації».

З часу заснування ради із захисту дисертацій і до сьогодні захищено понад 50 кандидатських та докторських дисертацій – фахівцями, які працюють в університеті, установах та організаціях усіх регіонів України, а її діяльність спрямовано як на аналіз здобутків вітчизняного книгознавства, бібліотекознавства, бібліографознавства, здійснених у попередні роки, так і на розгляд актуальних проблем.

Важливим в осмисленні книгознавчих надбань є той факт, що їх неможливо розглядати поза дослідженням науково-творчих особистостей. Ідеологічна заангажованість українського книгознавства радянського періоду унеможливила об'єктивне дослідження видатних постатей, тобто розглядала їх або з негативного боку, або взагалі лишала поза увагою, знищувала пам'ять про них.

Така спроба була здійснена в процесі підготовки автором цієї статті у виданні «Книгознавча школа: антологія» [8; 9], яким наукова бібліотека КНУКіМ започаткувала серію під загальною назвою «Наукові школи» і яким позачергово репрезентуватиме книгознавчі, культурологічні та мистецтвознавчі дослідження. Зважаючи на незаперечну роль книги як культурного феномена у житті суспільства, перше видання у серії присвячується книгознавчій школі і розглядає науково-творчі, науково-педагогічні доробки її представників (випускників, викладачів).

За нормами наукового комунікування зведення на п'єдестал тієї чи іншої постаті не узгоджується з етичними нормами, за якими працюють, комунікують науковці всього світу. Адже ті чи інші події, постаті, культурні явища еволюціонують у часі, видозмінюються, трансформуються, а з часом будуть переосмислюватися наступними поколіннями науковців.

Науково-творчий портрет вченого-книгознавця передбачає кваліфікаційні матеріали про життя і діяльність учених, науково-педагогічних працівників, їхній внесок у розроблення конкретних наукових проблем і теоретичних узагальнень (коло наукових інтересів), зв'язки з науковими установами, навчально-освітніми закладами, розроблення навчальних дисциплін, участь у наукових конференціях, співпраця з науковими співтовариствами, громадськими українськими і міжнародними організаціями, органами влади тощо.

При підготовці видання було використано різноплановий спектр інформаційних можливостей: прямі контакти з науковцями – авторами наукових портретів; життєві та науково-творчі біографії; наукові доробки вчених; наукові матеріали про діяльність спеціалізованих рад із захисту дисертацій; опрацювання архівів наукових структурних підрозділів університету (аспірантури, наукового відділу). Усе це дало аналітичний матеріал і відкрило шлях до подальших наукових досліджень, пошуків та роздумів.

Автор усвідомлює, що зміст антології не можна вважати вичерпним та й завдання такого не ставилось. Поза межами збірника, що зумовлено зокрема і обсяговими чинниками, залишилися науковці-книгознавці, діяльність яких беззаперечна.

Проект здійснено в традиційному, книжковому та електронному видах відповідно до канонів видань антологій: алфавітний покажчик імен, списки літератури, наукові тексти, список скорочень, фотоматеріали з особистих архівів дослідників і т.ін.

Видання відтворює основні проблеми та питання, що постають перед дослідниками-книгознавцями (основні напрями досліджень, інтелектуальні джерела, коло наукових інтересів та науково-педагогічний потенціал дослідників), що в сукупності дає уявлення про розвиток сучасної книгознавчої думки в контексті теорії соціальної комунікації, спадковості, поступальності формування книгознавчого знання та напрямів досліджень.

Укладач керувався принципом плюралізму, розмаїття думок, що спонукають до діалогу, дискусій, орієнтування в проблемному полі формування та розвитку наукових шкіл, подолання корпоративізму з метою утвердження гуманістичних цінностей.

Науково-творчі біографії, що увійшли до антології, засвідчують, що книгознавча наукова школа університету є складовою української науки та культури і своїм змістовним наповненням сприяють утвердженню розуміння феномену книги і бібліотеки як гуманістичних категорій у вимірі такого самобутнього явища як українське книгознавство.

У виданні представлено персоналії і їх тексти, що перебувають у центрі наукових дискусій, у полі зору практиків. Це напрацювання таких відомих науковців, як А. Чачко, В. Пашкова, М. Слободяник, Г. Ковальчук, Т. Новальська, С. Кулешов, Т. Горбаченко, М. Геращенко, Т. Добко, Т. Долбенко, М. Сенченко, М. Тимошик, Л. Петрова та ін., книгознавців нової формації, що розглядають і книгу, і бібліотеку як значущий історико-культурний феномен. Їхні наукові праці тематично збагачують українську книгознавчу науку, відкривають шлях до розуміння національної дійсності як історичного процесу.

Серед представлених імен – науковці, що сформували свої наукові школи:

* «Бібліотечна професіологія» – доктор педагогічних наук, професор А. Чачко (як зазначає відомий бібліотекознавець М. Слободяник у дослідженні «Бібліотечна наука в Україні: до підсумків десятирічного розвитку»: «Основним доробком цієї школи є комплексний аналіз бібліотечної професії, здійснений ще наприкінці 70 – поч. 80-х років, розробка питань професіоналізації, теоретичне обґрунтування суб'єкт-суб'єктних відносин у бібліотеці).

* «Книжкове пам'яткознавство» – доктор історичних наук, професор Г. Ковальчук;

* «Дослідження проблем дитячого читання в Україні» – доктор культурології, професор Т. Долбенко;

* «Інформаційна концепція бібліотекознавства та документознавства» – доктор історичних наук, професор М. Слободяник;

* «Релігія і писемна культура» – доктор філософських наук, професор Т. Горбаченко;

* «Теорія та історія видавничої справи та редагування» – доктор філологічних наук, професор М. Тимошик;

* «Інформаційно-бібліографічні ресурси суспільних наук в Україні» – кандидат історичних наук, професор В. Бабич.

Представлені в антології постаті науковців – різні за віком, ієрархією, авторитетами, уподобаннями, поглядами, смаками. Їхні праці, на погляд укладача, видалися найбільш гідними за змістовими домінантами, способом мислення, манерою викладу, переконаннями тощо. Усе ж кожен із них має свій особливий індивідуальний дискурс в українському книгознавстві, що дає підстави стверджувати суспільну значимість їхнього доробку, еволюцію суто книгознавчих напрацювань, невіддільних від історико-культурних процесів в Україні.

Кожне ім'я, науково-творчий портрет – це не лише атрибуційне означення когось, чогось, а матеріал для нового осмислення та засвоєння історико-книгознавчого, культурологічного досвіду, це спонука до нових фахових роздумів і перспектив. Для когось це буде відкриттям, для інших – новим знанням, пам'яттю, а ще студенти та аспіранти неодмінно скажуть: ось вони, наші сучасники і вчителі, промовляють до нас, вірять, що їхній життєвий і мисленнєвий досвід за певного часу і обставин стане комусь у нагоді.

Науково-творчий портрет дав можливість автору антології акцентувати увагу на потенціалі книгознавства (наголосимо ще раз, до певної міри не оцінений гуманітаристикою), книгознавчої освіти та практичної діяльності. Якщо уважно осмислити науково-освітню та практичну (в т.ч. науково-педагогічну) діяльність доктора політичних наук, професора Л. Кочубей, то цілком зрозумілим стає, що саме отримання книгознавчої освіти, робота в Книжковій Палаті над концепцією видання перших реферативних часописів в Україні «Політика. Політичні науки» спричинилася до нових наукових пошуків у галузі політичних наук: захист докторської дисертації, написання нових монографій, підручника цього напрямку (див. персонально у виданні).

Якщо антологізація у сучасному літературному процесі стала звичним явищем (а дослідники нараховують на сьогодні 341 таку антологію), то, на превеликий жаль, у сучасному українському книгознавстві він лише розпочинається. Акцентування уваги на науково-творчих біографіях книгознавців, їх доробках дозволило поглянути на проблему наукової школи в контексті культуротворення, нового українського книгознавства, збереження національної традиції.

Тож перед нами – книгознавчий процес кінця ХХ – поч. ХХІ ст., поданий крізь науково-творче життя (отримання вищої освіти, навчання в магістратурі, аспірантурі, викладацька діяльність, творча співпраця та ін.), духовний світ окремих індивідуальностей, які тією чи іншою мірою були і є пов'язані з університетом.

Поза сумнівом, праці українських книгознавців, бібліотекознавців, бібліографознавців, з огляду на їх професійну проблематику, будуть вписані в загальноєвропейський контекст, оскільки висвітлюють аспекти, вкрай важливі для осмислення досягнень не лише вітчизняної книгознавчої думки, а й гідно репрезентують нашу науку, освіту та культуру у світі. Найвиразнішим явищем сучасного книгознавства є переосмислення класичної спадщини в нових підходах, контекстах відповідно до нових суспільних викликів.

Цей період можна назвати і часом методології плюралізму, який знайшов подальший розвиток у 90-ті рр. ХХ ст. Наукове співтовариство підійшло до розуміння, що неможливо створити єдину універсальну книгознавчу теорію, адже кожен із наукових підходів підтверджує свою життєздатність, вирішує конкретні завдання відповідно до визначених предмету та об'єкту книгознавчого дослідження.

Розмаїття теоретичних напрацювань книгознавців дає змогу критично переосмислити певні надбання практики, утворює різнопланову картину книгознавчої реальності в суспільному житті.

Кумулятивний характер книгознавства не утримується в межах однієї традиції, школи, напряму, а тим самим демонструє різноманітні парадигмальні установки, взаємозбагачення концепціями, поняттями, різносторонню критику попередніх теоретичних набутоків, спробу прогнозування розвитку книгознавства в майбутньому. Саме тому конструктивним є не стільки побудова узагальнюючої абстрактної моделі книгознавчого знання, а реальне усвідомлення можливостей кожного з існуючих (чи нового) підходів до різноманітних завдань, що стоять перед книгознавством як в теоретичному, так і в практичному вимірах.

Сьогодні, коли українське книгознавство спрямовує свої зусилля на об'єктивне та всебічне відтворення книгознавчих процесів минулих років, століть, концепція національного книгознавства в інформаційно-бібліотечній практиці постає особливо актуальною.

Книгознавці нової формації розглядають і книгу, і бібліотеку у вимірі значимих історико-культурних надбань. Про це свідчить хоча б те, що більшість наукових монографій українських дослідників не лише тематично збагатили українську книгознавчу науку, а й відкривають шлях до розуміння національної дійсності як історичного процесу, актуальних завдань сучасності.

Як свідчить поданий матеріал, науковий доробок книгознавців значущий і багатограний, зорієнтований на творче переосмислення традицій українського книгознавства, закладених попередниками-книгознавцями, піднесення рівня книгознавчих досліджень до рівня академічної науки.

Солідаризуючись з ідеями, концепціями, світоглядом учених інших шкіл, харківської і львівської зокрема, спільними зусиллями в контексті змістового діалогу необхідно працювати у напрямі творення культурологічного простору, вільних і неупереджених дискусій, діалогу, аби творити український науковий світ в умовах глобалізованого, мультикультурного, плюралістичного світу. Саме такий підхід якнайкраще і якнайповніше буде сприяти прискоренню набуття українцями ідентичності, органічно вмонтованої в українську та європейську історичну пам'ять.

Інноваційна складова наукової школи університету в умовах інформаційного суспільства триває не лише завдяки ціннісним пріоритетам учених, під впливом розвитку інноваційної техніки, ефективного програмного забезпечення, а й новим вимірам комунікації [9]. Тож сучасну наукову книгознавчу комунікацію варто розглядати не лише як утилітарний інструмент, а й спосіб побудови наукового дискурсу: розгортання дискусій, діалогів, суперечок, дебатів з їх раціональністю і продуктивністю. Науково-творча комунікація вчених-книгознавців завдяки новим технологіям сьогодні стає більш інтенсивною. Це допомагає гуртувати наукові сили, визначати нові напрями досліджень, спільними зусиллями популяризувати досягнення науки в суспільстві, порушувати проблеми, залучати молодих науковців тощо. І цим самим посилювати корпоративну соціальну відповідальність за посилення ролі науки в суспільному житті.

Саме за таких умов наукове співтовариство, а таким і є наукова книгознавча школа, виступає об'єктом наукових традицій і науки як культурної традиції.

Особливу сторінку історії і науковий інтерес являють комунікативні зв'язки науковців і міжособистісне спілкування з лідерами наукових напрямів і досліджень – представників наукових центрів України: Національної Бібліотеки ім. В. І. Вернадського, НАН України, Книжкової Палати України, Національної парламентської Бібліотеки України, Національної історичної Бібліотеки, Бібліотеки Харківської державної академії культури, Державної наукової сільськогосподарської бібліотеки Української академії аграрних наук, Державної науково-технічної Бібліотеки та ін.

Висновки. Як свідчить аналіз напрацювань представників книгознавчої школи, особливістю її сучасного розвитку стала інтеграція з освітнім процесом, що ґрунтується на трансформації наукового пізнання та інноваційних складових. Це, в свою чергу, поглибило адаптацію вищої школи (в даному разі університету) до реальних суспільних, культурних, освітніх, наукових проблем; посилило взаємодію і взаємовплив теоретичного, соціокультурного прагматичного (особливо освітнього) аспектів; дозволяє спрощувати сучасні тенденції до надмірної комерціалізації наукового звання в умовах негативних наслідків інформаційної глобалізації. Методологічними й соціокультурними засадами трансформацій сучасної книгознавчої школи є синтез науково-теоретичної, науково-виробничої та науково-освітньої діяльності. Саме вони визначають сутність інноваційної основи школи, як і сутність інноваційної основи інформаційного суспільства загалом [12].

Та найголовніше – завдяки науковим школам формується безперервний процес вивчення, переосмислення і захист від спотворення, перекручення історичної правди (пам'яті). І це дає підстави автору публікації стверджувати, що наукова школа – це, насамперед, зрілість наукова і зрілість жити в громадянському суспільстві.

Список використаної літератури

1. *Грезнева О. Ю.* Научные школы (педагогический аспект) / О. Ю. Грезнева. – М., 2003. – С. 5–25.
2. *Дзюба І.* Злам тисячоліть: фантом чи реальність? / І. Дзюба // Кур'єр Кривбасу. – 2002. – № 147. – С. 3–8.
3. *Ковальчук Г. І.* Український науковий інститут книгознавства (1922-1936) / Г. І. Ковальчук ; наук. ред. В. І. Попик ; Нац. акад. наук України, Нац. б-ка ім. В. І. Вернадського. – Київ : Академперіодика, 2015. – 688 с.
4. *Книгознавча школа: антологія* / уклад. В. М. Медведєва. – Київ : Вид-во «Ліра-К», 2016. – 644 с. – (Серія «Наукові школи»).
5. *Київський національний університет культури і мистецтв* / М. Поплавський, В. Медведєва, О. Скар та ін. – Київ : КНУКіМ, 2013. – 384 с.
6. *Краснодембський З.* На постмодерністських роздоріжжях культури / З. Краснодембський ; пер. із пол. Р. Харчук. – Київ : Основи, 2000.
7. *Научные школы: социокультурный подход к анализу* // Вопросы культурологии. – 2011. – № 7. – С. 15–19.
8. *Поплавський М. М.* Слово до читача / М. М. Поплавський // Книгознавча школа : антологія / уклад. В. М. Медведєва. – Київ : Вид-во «Ліра-К», 2016. – 644 с. – (Серія «Наукові школи»).
9. *Слободяник М. С.* Бібліотечна наука в Україні: до підсумків десятирічного розвитку // Бібл. планета. – 2002. – № 1(15). – С. 6–13.
10. *Шейко В.* Харківська наукова школа книгознавства, бібліотекознавства та бібліографознавства : система комунікаційних зв'язків / В. Шейко, Н. Кушнарєнко, А. Соляник // Вісн. Книжкової Палати. – 2012. – № 10. – С. 45–48.
11. *Шейко В. М.* Ідентифікація наукових шкіл культурологічно-мистецького та бібліотечно-інформаційного профілю: постановка проблеми / В. Шейко, М. Каністратенко, Н. Кушнарєнко // Вісн. Книжкової Палати. – 2011. – № 8. – С. 41–43 ; № 9. – С. 43–47.
12. *Ягодзінський С. М.* Науковий дискурс в умовах інформаційного суспільства: методологічний і соціокультурний аспекти : автореф. дис. ... канд. філософ. наук : 09.00.02 / С. М. Ягодзінський ; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – Київ, 2008. – 20 с.

References

1. *Hrezneva O. Yu.* Nauchnye shkoly (pedagogicheskiy aspekt) / O. Yu. Hrezneva. – M., 2003. – S. 5–25.
2. *Dziuba I.* Zlam tysiacholit: fantom chy realist? / I. Dziuba // Kurier Kryvbasu. – 2002. – № 147. – S. 3–8.
3. *Kovalchuk H. I.* Ukrainskyi naukovyi instytut knyhoznavstva (1922-1936) / H. I. Kovalchuk ; nauk. red. V. I. Popyk ; Nats. akad. nauk Ukrainy, Nats. b-ka im. V. I. Vernadskoho. – Kyiv : Akademperiodyka, 2015. – 688 s.
4. *Knyhoznavcha shkola: antolohiia* / uklad. V. M. Medvedieva. – Kyiv : Vyd-vo «Lira-K», 2016. – 644 s. – (Seriia «Naukovi shkoly»).
5. *Kyivskiy natsionalnyi universytet kultury i mystetstv* / M. Poplavskiy, V. Medvedieva, O. Sknar ta in. – Kyiv : KNUKiM, 2013. – 384 s.
6. *Krasnodembskiy Z.* Na postmodernistskykh rozdorizhiakh kultury / Z. Krasnodembskiy ; per. z pol. R. Kharchuk. – Kyiv : Osnovy, 2000.

7. *Nauchnye shkoly: sotsyokulturnyi podkhod k analyzu // Voprosy kulturolohyi*. – 2011. – # 7. – S. 15–19.
8. *Poplavskiy M. M. Slovo do chytacha / M. M. Poplavskiy // Knyhoznavcha shkola : antolohiia / uklad. V. M. Medvedieva*. – Kyiv : Vyd-vo «Lira-K», 2016. – 644 s. – (Serii «Naukovi shkoly»).
9. *Slobodiannyk M. S. Bibliotchna nauka v Ukraini: do pidsumkiv desiatyrichnoho rozvytku // Bibl. planeta*. – 2002. – № 1 (15). – S. 6–13.
10. *Sheiko V. Kharkivska naukova shkola knyhoznavstva, bibliotekoznavstva ta bibliohrafoznavstva: systema komunikatsiinykh zviazkiv / V. Sheiko, N. Kushnarenko, A. Solianyk // Visn. Knyzhkovoï Palaty*. – 2012. – № 10. – S. 45–48.
11. *Sheiko V. M. Identyfikatsiia naukovykh shkil kulturolohichno-mystetskoho ta bibliotchno-informatsiinoho profilii: postanovka problemy / V. Sheiko, M. Kanistratenko, N. Kushnarenko // Visn. Knyzhkovoï palaty*. – 2011. – № 8. – S. 41–43 ; № 9. – S. 43–47.
12. *Yahodzynskiy S. M. Naukovyi dyskurs v umovakh informatsiinoho suspilstva: metodolohichni i sotsiokulturnyi aspekty : avtoref. dys. ... kand. filosof. nauk : 09.00.02 / S. M. Yahodzynskiy ; Kyiv. nats. un-t im. T. Shevchenka*. – Kyiv, 2008. – 20 s.

КНИГОВЕДЧЕСКАЯ ШКОЛА КИЕВСКОГО НАЦИОНАЛЬНОГО УНИВЕРСИТЕТА КУЛЬТУРЫ И ИСКУССТВ: ТЕНДЕНЦИИ ФОРМИРОВАНИЯ И НОВЫЕ ПЕРСПЕКТИВЫ

Медведева Валентина Николаевна, кандидат педагогических наук,
профессор, Киевский национальный университет культуры и искусств, г. Киев

Проанализированы тенденции формирования книговедческой школы Киевского национального университета культуры и искусств в условиях сложной политической, идеологической, экономической, образовательной, культуротворческой ситуации. Акцентировано на утверждении в научной деятельности принципов постмодернистской культуры, углубления интеграции научной и образовательной деятельности, формирования отечественного культурного, научного пространства на новых ценностных ориентирах национального направления, свободы доступа к информации, роли личности книговеда в научных поисках, переосмыслении ценностей, норм, этических измерений, социальной, корпоративной ответственности, новых измерений коммуникации во время вызовов цивилизационного развития.

Ключевые слова: наука, научные школы, книговедческая школа, личность ученого-книговеда.

BIBLIOLOGICAL SCHOOL KYIV NATIONAL UNIVERSITY OF CULTURE AND ARTS: TRENDS AND FORMATION OF NEW PROSPECTS

Medvedeva Valentina, Candidate of Science,
Professor of Kyiv National University Culture and Arts

This article attempts to analyze the main trends in the development of school bibliological Kyiv National University of Culture and Arts in the complex political, ideological, economic, educational, culture-situations. Particular attention is paid to the approval of the scientific activity principles of postmodern culture, and integrating the research and education, the formation of national cultural and scientific space on the new value orientations national orientation, freedom of access to information, the role of personality knyhoznavtsya in scientific research, rethinking values, goals, standards ethical dimensions, social and corporate responsibility, new dimensions of communication in a call civilization development.

Key words: science, scientific schools bibliological school, personality scientist bibliologist.

UDC 002.2:008

BIBLIOLOGICAL SCHOOL KYIV NATIONAL UNIVERSITY OF CULTURE AND ARTS: TRENDS AND FORMATION OF NEW PROSPECTS

Medvedeva Valentina, Candidate of Science,
Professor of Kyiv National University Culture and Arts

The aim of this paper is to analyze the main trends in the development of school bibliological Kyiv National University of Culture and Arts in the complex political, ideological, economic, educational, culture-situations.

Research methodology. The formation of major trends bibliological school coverage found in studies of foreign and Ukrainian scientists. Have been reviewed major publications on the subject (survey reports, scientific journal and newspaper articles, legal documents).

Results. The study found that the formation of scientific schools is in the making. Particular attention is paid to the approval of the scientific principles of postmodern culture, and integrating the research and education, the formation of national cultural and scientific space of values in the new national direction. Determined that through scientific schools formed a continuous process of learning, rethinking and protection from distortion, distortion of historical truth. The found that the concept of national book science in information and library practice is especially relevant. The innovative part of the scientific school of the University in the information society continues not only through the value priorities of scientists, influenced the development of innovative technology, efficient software, and new dimensions of communication. The significant scientific achievements and multifaceted, focused on creative rethinking traditions of Ukrainian bibliography.

Novelty. Is to try to consider forming and the main trends in terms bibliological school anthologies and ontology.

The practical significance. The paper can be used in scientific and educational activities concerning the theory and methodology bibliological, library, information activities. Training of scientific personnel. The can be used in teaching aids, textbooks on the history of culture and education

Key words: science, scientific schools bibliological school, personality scientist bibliologist.

Надійшла до редакції 5.10.2016 р.

УДК 021(477.6-2)(045)

**НАУКОВІ БІБЛОТЕКИ УКРАЇНИ: ЗДОБУТКИ І ПРОБЛЕМИ
(НА ПРИКЛАДІ НАУКОВОЇ БІБЛОТЕКИ
МАРІУПОЛЬСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО УНІВЕРСИТЕТУ)**

Сабадаш Юлія Сергіївна, доктор культурології, професор кафедри культурології та інформаційної діяльності,

Маріупольський державний університет, м. Маріуполь;

Натяма Світлана Володимирівна, магістрант спеціальності

«Інформаційна, бібліотечна та архівна справа»,

Маріупольський державний університет, м. Маріуполь

juliasabadash2005@gmail.com

Розглянуто роль і значення наукових бібліотек у сучасному соціокультурному просторі України. На прикладі наукової бібліотеки МДУ розкрито їх багатоаспектну діяльність: наукову, навчальну, освітню, виховну, інформаційну. Наголошено що університетські бібліотеки сьогодні – це центри інформаційного й культурного розвитку регіонів.

Наукова бібліотека МДУ – одна з найбільших бібліотек м. Маріуполя, що задовольняє наукові, освітні, інформаційні потреби не лише університету, а й мешканців міста, формує інформаційну культуру студентів, прищеплює їм навички роботи з інформаційними ресурсами, популяризує бібліотечно-бібліографічні знання. Сучасні інновації спонукають бібліотеки здійснювати пошук інноваційних шляхів розвитку.

Ключові слова: наукові бібліотеки, культурний розвиток регіонів, бібліографічні посібники, інформаційні ресурси, соціокультурний простір.

Постановка проблеми. Наукові бібліотеки – це потужний інформаційний і культурно-освітній центр, що вбачає своє завдання в сприянні інноваційним освітнім і науковим процесам університетів. Бібліотеки ВНЗ завжди були не лише інформаційними центрами для студентів і викладачів, але й осередками наукового життя. Однак швидкий розвиток інформаційних технологій призводить до суттєвих змін усіх напрямів діяльності бібліотеки: від традиційного інструментарію до методів обслуговування, доступу до ресурсів, форм надання інформації. Тепер роль і значення бібліотеки визначаються не лише кількістю і різноманітністю її фондів, але й якістю послуг та продукції, які вона надає.

Останні дослідження та публікації. Питанню ролі та значенні наукових бібліотек присвятили праці Д. Блюменау [2; 3], В. Мінкіна [19], В. Брежнева [4-9], Н. Каліберда [16], М. Дворкіна [10-12], Я. Шрайберг [27], Г. Швецова-Водка [26], В. Дригайло [14], Н. Кунанець [17] та ін. У своїх працях вчені досліджують сервісну діяльність у бібліотеці, висвітлюють ключові напрями їх розвитку, розкривають наукові основи, структуру, організацію, кадри, техніку й технологію управління бібліотекою ВНЗ.

Мета статті – дослідити роль і значення наукових бібліотек ВНЗ у культурному розвитку регіонів й на прикладі наукової бібліотеки Маріупольського державного університету розкрити їх потенціал.

Вклад матеріалу дослідження. Будучи провідним підрозділом ВНЗ, «бібліотека відображає рівень його розвитку, й одним із критеріїв для отримання ВНЗ ліцензії є відповідність фонду бібліотеки завданням ВНЗ, насамперед навчальним» [15; 24]. На сьогодні наукові бібліотеки України переживають період трансформації, що відбуваються відповідно до змін у сучасному суспільстві. На кожному конкретно-історичному етапі розвитку функції будь-якого соціального інституту неминуче удосконалюються і корегуються виходячи з соціально-культурної ситуації, соціально-політичного, наукового та економічного життя суспільства. Одним із напрямів розвитку бібліотек є концепція інформаційного суспільства, де в центр уваги ставиться людина, для якої вирішальну роль відіграє придбання, зберігання, обробка, передача, поширення і використання знань й інформації. Тому